

Droga do niepodległości Polski

Droga do niepodległości Polski

Polacy, którzy po trzecim rozbiórze w 1795 roku utracili swe państwo nigdy nie zrezygnowali z prób odzyskania niepodległości. Świadczą o tym powstania i postawa Polaków, którzy mimo prób zniszczenia przez zaborców ich świadomości narodowej, pozostawali wierni swym niepodległościowym dążeniom. Jednak w powszechnym mniemaniu jedyną szansą na odrodzenie polski był konflikt między państwami zaborczymi. I w końcu, na początku wieku XX sytuacja międzynarodowa zaczęła sprzyjać polskim dążeniom niepodległościowym.

Orientacje polityczne

Polskie stronnictwa polityczne spośród ziem trzech zaborów największą rolę odgrywały w Galicji, mniejszą natomiast w zaborze rosyjskim, a w wyniku intensywnej germanizacji w Wielkopolsce były stosunkowo najslabiej rozwinięte. Główny podział na scenie polskich stronnictw politycznych dzielił ugrupowania na lewicowe o poglądach socjalistycznych (PPS, SDKPiL) i prawicowe narodowo-demokratyczne (endecja R. Dmowskiego). Jednym z przedstawicieli działającej głównie w Galicji PPS, był Józef Piłsudski, który zdecydowanie dążył do niepodległości Polski. W PPS wytworzył się podział na zwolenników poglądów Piłsudskiego, którzy stworzyli później PPS „Frację Rewolucyjną” (walka o niepodległość Polski) i PPS „Lewicę”; zbliżoną poglądami do SDKPiL. W przeciwieństwie do zwolenników Piłsudskiego rezygnowali oni z walki o niepodległość Polski, gdyż dążyli do ogólnoswiatowej rewolucji proletariatu i likwidacji instytucji państwa. W wyniku tego podziału formacja Piłsudskiego zyskała dużą popularność w społeczeństwie przejawiającym tendencje niepodległościowe. Drugim głównym nurtem dominującym wśród Polaków w zaborze rosyjskim był program endecji, której głównym ideologiem był Roman Dmowski. Skłaniał się on do popierania Rosji w nadchodzącym konflikcie. Celem była nie całkowita niepodległość Polski, a daleko posunięta autonomia wobec Rosji. Piłsudski w przeciwieństwie do Dmowskiego skłaniał się do sojuszu z państwami centralnymi (Austrią i Niemcami), gdyż uważał, że zwyciężą Rosję.

W Galicji, gdzie Polacy mieli dużą autonomię, Piłsudski zaczął tworzyć organizacje paramilitarne, takie jak Związek Strzelecki „Strzelec”, czy tajny Związek Walki Czynnej. W 1912 roku powołano Komisję Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych, jako organ koordynujący sprawy polityczne (PPSD, PPS, ale bez PSL „Piast”; Witosa).

Sytuacja Polaków po wybuchu I Wojny Światowej

Wybuch I Wojny Światowej dał nareszcie Polakom szansę na odzyskanie niepodległości. Józef Piłsudski, który opowiedział się po stronie państw centralnych już w 1914 roku podjął akcję mającą wzniecić antyrosyjskie powstanie w Królestwie Polskim. W tym celu wkroczył na ziemie zaboru rosyjskiego ze swą kompanią kadrową (stworzoną na podstawie „Strzelca”; i ZWC). Jego akcja nie zakończyła się jednak sukcesem, gdyż nie uzyskał poparcia wśród antyniemiecko nastawionych Polaków. Piłsudski po nieudanej próbie wzniecenia powstania, rozpoczął tworzenie w Galicji polskich formacji wojskowych, Legionów, składających się z trzech brygad (pierwsza pod dowództwem Piłsudskiego). Piłsudski przystąpił także do tworzenia Polskiej Organizacji Narodowej (przekształconej później w Polską Organizację Wojskową – POW), która miała za zadanie dywersję w zaborze rosyjskim.

W tym czasie siły endeckie pod auspicjami armii rosyjskiej stworzyły Legion Puławski. Rosjanie starali się także pozyskać dla siebie poparcie Polaków poprzez odezwę ks. Mikołaja Mikołajewicza – dowódcy rosyjskiej armii, obiecującą Polskę odrodzoną, „swobodną w języku, wierze i samorządzie”, ale pod berłem cara. Obietnica ta nie przekonała Polaków. W VIII 1915 r. Państwa Centralne zajęły Królestwo Polskie. Dla pozyskania Polaków reaktywowano Uniwersytet Warszawski, Politechnikę, przywrócono język polski w sądach i gminach.

W 1916 roku po udanej rosyjskiej ofensywie Brusilowa, gdy front Rosyjski dotarł aż do Galicji, państwa centralne postanowiły zyskać poparcie Polaków. 5 listopada 1916 roku cesarze Niemiec i Austro-Węgier

wydali akt mówiący o tym, że na ziemiach zaboru rosyjskiego zostanie po wojnie utworzone niepodległe państwo polskie, będące jednak związane stałym sojuszem z państwami centralnymi. W tym czasie Dmowski przebywał na zachodzie Europy, gdzie wśród państw Ententy agitował na rzecz Polski.

W 1917 roku Piłsudski zaczął zdawać sobie sprawę, że mimo zwycięstwa państw centralnych nad targaną rewolucją Rosją, wojna zakończy się triumfem Wielkiej Brytanii i Francji, którym z pomocą przyszło także USA. W lipcu tego roku miał miejsce tzw. „kryzys przysięgowy”, gdy Piłsudski wraz z I i III Brygadą nie złożył przysięgi wierności Państwom Centralnym. Józefa Piłsudskiego i K. Sosnkowskiego osadzono w więzieniu w Magdeburgu. W ogarniętej rewolucją Rosji Rząd Tymczasowy wydał oświadczenie o powstaniu Polski, ale w Unii z Rosją, natomiast Rada Delegatów Żołnierskich i Robotniczych wydała oświadczenie o niepodległości Polski. Jednak miało to tylko znaczenie symboliczne, ponieważ ziemie polskie znajdowały się pod kontrolą Niemców. W tym samym roku także po sukcesie rewolucji październikowej i przejęciu władzy przez bolszewików, Rosja podpisała w Brześciu separatystyczny pokój z Niemcami, oddając im ziemie polskie. Wywołało to bunt II Brygady Józefa Hallera i jego emigrację do Francji. W tym czasie w kontrolowanej przez Niemców Warszawie powstała pełniący funkcje rządu Rada Regencyjna. Jednak, na froncie zachodnim państwa Ententy odnosiły coraz większe sukcesy i wobec coraz większych problemów wewnętrznych państw centralnych jasną stała się ich nieuchronna porażka. 8 I 1918 r. miało miejsce orędzie prezydenta USA W. Wilsona (14 punktów, dotyczących ustaleń powojennych, w tym 13-ty odnośnie Polski). Uznał on konieczność powołania niepodległej Polski w granicach etnicznych z bezpiecznym dostępem do morza. We Francji powstała polska „błękitna armia” (od kolorów mundurów) z Józefem Hallerem na czele.

Odzyskanie niepodległości

W obliczu spodziewanej klęski Niemiec na terenach Polski powstało kilka ośrodków władzy. Już w 1917 roku przy aliantach zachodnich powstał Komitet Narodowy Polski, skupiający polityków endeckich takich jak Roman Dmowski i Ignacy Paderewski. KNP został uznany za oficjalne przedstawicielstwo Polaków i agitował wśród państw Ententy w sprawie polskiej. Na terenie Polski powstały natomiast Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego, Polski Komitet Ludowy w Krakowie z W. Witosem na czele, w Wielkopolsce natomiast powstała Naczelna Rada Ludowa. Jednak najważniejszą rolę odegrał Lubelski Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej na czele z socjalistą Ignacym Daszyńskim powołany do życia 7 XI 1918 roku.

Data odzyskania niepodległości (11 XI 1918) wiąże się z powrotem do Warszawy z magdeburskiego więzienia Józefa Piłsudskiego. Wrócił on w nocy 10 XI 1918 a następnego dnia została mu przekazana władza przez Radę Regencyjną. Wiązało się to z wielkim autorytetem, jakim cieszył się wśród Polaków. Lubelski TRLRP podporządkował się Piłsudskiemu. W dniu 17 XI powołano rząd socjalisty Jędrzeja Moraczewskiego, będący w dużej mierze kontynuacją rządu Daszyńskiego.

Endecja uznała rząd i pozycję Piłsudskiego, natomiast on uznał KNP Dmowskiego za oficjalne przedstawicielstwo Polskie przy zwycięskich mocarstwach. KNP miało reprezentować Polskę na konferencji pokojowej, zwołanej w wyniku kapitulacji Niemiec z 11 XI 1918 roku. W lutym 1919 roku zwycięskie mocarstwa oficjalnie uznały istnienie państwa polskiego.

W dniu 22 XI 1918 roku sytuacja prawna Piłsudskiego posiadającego w praktyce pełnię władzy, a niepełniącego żadnej funkcji, została unormowana poprzez powołanie go na stanowisko Tymczasowego Naczelnika Państwa. Piłsudski posiadał w związku z tą funkcją uprawnienia niemalże dyktatorskie, z których dla powstrzymania konfliktów z endecją nie korzystał w pełni. W styczniu 1919 roku na premiera powołano wracającego do Polski Ignacego Paderewskiego, a w lutym zwołano wybory do Sejmu Ustawodawczego, który miał stworzyć konstytucję. Sejm Ustawodawczy uchwalił „małą konstytucję” regulującą podstawowe zasady działania państwa i powołał Piłsudskiego na Naczelnika Państwa.